

2. Польша в 1968 году: “Свобода, в которой мы так нуждались, для других была само собой разумеющимся фактом” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2008/4/bo7-pr.html>
1. 3. Зашкільняк Л. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Л. Зашкільняк, М.Г. Крикун. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
2. 4. 1968 in Europe: A history of protest and activism, 1956–1977. – New York, London: Palgrave Macmillan, 2008. – 347 s.
3. 5. Замість того, щоб палити урядові будівлі, створюйте свій уряд! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/04/30/4997011/>

Гуменна І.

Науковий керівник – проф. Зуляк І. С.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ СТ. – 1939 Р.

Студенти, як найбільш активна частина суспільства, упродовж другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст., на території Східної Галичини, ставали організаторами національних та культурницьких рухів. На зібраннях, а також під час промов, чи то у періодичних виданнях, можна було ознайомитися із провідними ідеями студентської молоді, деякі з них склали основу національних концепцій українських політичних рухів, а згодом і партійних структур. Намагаючись брати участь в усіх сферах життя Східної Галичини, українські студентські товариства сприяли формуванню національної інтелігенції з державницьким мисленням, обґрунтуванню ненасильницьких підвалин національного культуротворення.

Мета дослідження полягає у тому, щоб дослідити суспільно-політичну діяльність українських студентських товариств Східної Галичини кінця ХІХ ст. – 1939 р.

Об’єктом дослідження виступають суспільно-політичні процеси, що відбувалися у Східній Галичині в кінці ХІХ ст. – 1939 р.

Предмет дослідження – українські студентські товариства в суспільно-політичному житті Східної Галичини кінця ХІХ ст. – 1939 р. як важливий чинник консолідації українства.

Побічно, задекларовану проблематику вивчали такі дослідники, як: В. Леник [6], І. Андрухів [1], Б. Савчук [9], І. Шумський [13], Р. Ковалюк [4], В. Виздрик [2], Т. Плазова [8] та Н. Мисак [7].

Проте, найбільшу за обсягом інформацію можна одержати, аналізуючи архівні джерела. Окремим питанням студентського руху та ролі членів студентських товариств відведено місце в описах у таких фондах ЦДІАЛ України, як: ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів», ф. 309 «Наукове товариство Т. Г. Шевченка у м. Львові», ф. 360 «В. Старосольський», ф. 399 «Українська крайова студентська рада західних земель України», ф. 400 «Український студентський союз».

На основі аналізу історіографії та архівних джерел узагальнюємо відомості про внесок українських студентських товариств у суспільно-політичні процеси Східної Галичини кінця ХІХ ст. – 1939 р.

У кінці ХІХ ст. українська студентська молодь становила реальну суспільно-політичну силу і переважно гуртувалася в академічних товариствах «Січ», «Союз», «Основа», «Академічна громада» при Львівському, Чернівецькому, Віденському університетах та Львівській політехніці. Охоплювали ці академічні товариства до 70 % студентів-українців, які навчалися у вузах Австрії [5, с. 2].

Українські студенти, зокрема, члени товариства «Академічна громада» активно брали участь у політичному житті Східної Галичини. Як свідчать архівні дані, на зібраннях товариства, починаючи з осені 1904 р. організовувалися доповіді на актуальні політичні теми. Наприклад, 26 листопада 1904 р. «Кружок для соціальних наук» організував дискусію на тему «Українсько-польські відносини» (керівник – М. Лозинський), а 1 лютого 1905 р. відбулися збори українських студентів щодо останніх революційних подій у Росії [4, с. 136].

Студентські товариства цікавилися не лише проблемами зовнішньополітичного характеру. Одним з основних було питання проведення виборчої реформи. Боротьба за

загальне, рівне, пряме і тасмне виборче право набирала особливої інтенсивності, тому студентська молодь не могла стояти осторонь цієї нагальної проблеми, оскільки через нього можна було реалізувати своє право на вирішення тих чи інших питань українства [4, с. 136].

Я. Грицак стверджував, що основним осередком формування революційних кадрів були університети. На його думку, перші студентські організації націоналістичного спрямування ведуть свій початок з 1920-х років. Виникали вони переважно у тих містах, у яких навчалася українська молодь – Львові, Празі, Подєбрадах. Націоналістичний напрям початку 1930-х років теж в основному складався зі студентства. На теренах Східної Галичини центр українського студентства знаходився у м. Львові, в гуртожитку, так званому «академічному домі», що утримувався на кошти легальних українських громадських організацій [3, с.198].

Співпрацювали студентські товариства і з політичними партіями, проте, в своїх статутах наголошували на позапартійності та виключно культурницькій діяльності [10, с. 3]. Згадане товариство «Академічна громада» співпрацювало з Русько-українською радикальною партією (РУРП). У його приміщенні, згідно з рішенням управи, відбулися 3 – 4 грудня 1905 р. збори членів партії, а також партійне віче 22 – 26 грудня 1906 р. Товариство позитивно ставилося до агітації РУРП, що проводилася у Східній Галичині [4, с. 136].

Не оминула українські студентські товариства і підготовка до Першої світової війни, мілітаристські процеси змусили розколотися студентський табір. Суперечки виникли через те, яку із воюючих сторін підтримувати, або іти своїм власним самостійним шляхом. У зв'язку із цим, 7 грудня 1912 р. у Львові відбулася нарада представників усіх українських політичних партій та організацій, на якій прийнято одностайну ухвалу, що «на випадок війни між Австрією і Росією все українське громадянство одноголосно й рішуче стане на боці Австрії і проти Російської імперії, як найбільшого ворога України» [1, с. 47].

На зборах також прийнята ухвала про необхідність організації військових секцій при «Соколі» й «Січі», у яких б українська молодь навчалась військової справи. На початку 1913 р. цю роботу розпочали «Сокіл» і «Січ», а також студентські товариства «Академічна громада» та «Основа». Студенти створили організаційний комітет, очолюваний І. Чмолюю [1, с. 47].

Однак студенти вимагали, щоб комітет діяв незалежно від Українського Січового Союзу (УСС) і не підпорядковувався його керівництву. К. Трильовський погодився і у травні 1913 р. відбулися спільні збори студентів та УСС на яких прийнято рішення про входження студентських військових секцій до товариства «Український січовий стрілець». Головою товариства обрано В. Старосольського, а його заступником – І. Чмолу [1, с. 47–48].

Ідеологічне обґрунтування створення окремих студентських корпусів відбулося на II всестудентському з'їзді 1913 р. Основним промовцем на ньому був Д. Донцов, з доповіддю «Політика мілітарного виховання молоді та самостійницька політика українського народу» [6, с. 65]

3 серпня 1914 р. УСС прийняли військову присягу і розпочали свій бойовий шлях, який тривав до 1920 р. [1, с. 49].

Студентству, як прогресивній частині суспільства, випала особлива роль у суспільно-політичному житті новітньої історії України, на ньому лежала відповідальність перед українством щодо реалізації національних прагнень. Задля досягнення мети студентські активісти намагалися контролювати освітні процеси, а захоплений польською владою Львівський університет, спонукав молодь до боротьби за національне шкільництво та український університет [2, с. 117].

На початку 1920 р. відновив свою діяльність довоєнний УСС. Головна рада УСС розробила план дій, у якому говорилося про «політичну підготовку студентства для остаточного довершення нашого політичного визволення». У зв'язку із цим, 1 травня 1921 р. Головна рада УСС оголосила відозву до українських студентів, що навчалися у польських вищих навчальних закладах, у якій йшлося про бойкот навчання та пропозиції вступати до Українського університету у м. Львові [2, с. 118].

Архівні матеріали свідчать про те, що такі акції непокори студентські товариства планували як у 20-х рр., так ще і у довоєнний період, зокрема, вони пропонували спочатку збиратися на мітинги, видавати пресу, критикувати польську владу у виступах. Згодом, коли

мирні методи не допомогли досягнути бажаного результату, студенти радикалізували акції бойкоту [12, с. 17–21].

Потрібно зауважити, що студентські організації не завжди у своїй діяльності дотримувалися приписів закону, часто не повідомляли поліцейні органи про проведення зібрань або здійснювали останні поза межами університету, що ще більше викликало незадоволення польської влади [7, с. 42].

Одночасно із акціями політичного характеру, товариства, такі, як «Українська академічна поміч» не полишали діяльності і в соціально-економічній сфері. Зокрема, подавали численні звернення до населення Східної Галичини із закликами збирати кошти у фонд допомоги українській студентській молоді [11, с. 1].

Брали участь українські студентські товариства і в міжнародних політичних заходах. На міжнародному конгресі в Празі (22. 03 – 4. 04. 1921 р.), який об'єднував студентів із 13 країн світу, українське студентство представляла делегація від «Академічної громади» у складі: І. Федова, С. Лопатинського, К. Паньківського, Ю. Рубіна, Є. Віханського, Є. Слабченка. Конгрес прийняв Український студентський союз до Міжнародної студентської організації [13, с. 109].

На початку липня 1921 р. українські студентські товариства міста скликали у Львові крайовий студентський з'їзд, на ньому прийнято рішення політичного характеру – відродження Самостійної Соборної Української Держави на основі об'єднання усіх етнічних українських територій. Для подальшої боротьби за український університет з'їзд створив Комітет Української Молоді (КУМ). Прийнято рішення про припинення еміграції і навчання у німецьких чи чеських університетів тих студентів, які можуть здобувати освіту в Українському університеті у Львові [8, с. 118].

Необхідно підкреслити, що студентська молодь відіграла роль і в процесі зміцнення громадських структур. Упродовж 1909 – 1913 рр. у Львові були проведені Всеукраїнський студентський конгрес та загальний з'їзд українського студентства, на якому створили Український студентський союз (УСС). Основним завданням союзу було об'єднання студентських організацій університетів не лише Західної України, але й Наддніпрянської України, що перебувала у складі спершу Російської імперії, а згодом – радянської України, а також українських студентів за кордоном [8, с. 45].

Студентський рух у Східній Галичині був розмаїтим у структурному відношенні, що проявлялося в існуванні локальних академічних станово-професійних товариств, а також загальнокрайових об'єднань. Одночасно в ньому присутніми були впливи політичних партій та генерування власних державницьких ідей. Б. Савчук стверджував, що такі процеси сприяли формування студентства як рушійної сили націоналістичного підпілля [9, с. 54].

В українських студентських товариствах культивувався дух служіння національним ідеалам, готовність навіть до збройної боротьби задля досягнення поставленої мети. Свідченням цього стала масова участь українського студентства у національних збройних формуваннях під час Першої та Другої світових війн.

Оцінюючи стан суспільно-політичної діяльності українських студентських товариств на теренах Східної Галичини кінця XIX ст. – 1939 р., необхідно підкреслити, що студентство було однією з найбільш соціально активних груп населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини 1861 – 1939 рр. / І. Андрухів. – Івано – Франківськ, 1995. – 72 с.
2. Виздрик В. С. До питання становлення Українського тасного університету у Львові / В. С. Виздрик / [Електронний ресурс]. – Львів, 2009. – С. 116 – 121. – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vnulp/armia/2009_652/20.pdf.
3. Грицак Я. Й. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст.: [Навчальний посібник для учнів гуманітарних гімназій, ліцеїв, студентів історичних факультетів вузів, вчителів] / Я. Й. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.:іл.
4. Ковалюк Р. Український студентський рух на західноукраїнських землях XIX – XX ст. / Р. Ковалюк. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. – 420 с.
5. Кондратюк В. О. Галицький молодіжний та студентський рух за розвиток національної освіти / В. О. Кондратюк, Н. В. Гапонюк / [Електронний ресурс]. – Львів, 2007. – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znm/2007_13/R1/Kondratyuk%20Haponyuk.pdf.

6. Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.) / В. Леник. – Мюнхен – Львів, 1994. – 181 с.
7. Мисак Н. Ф. Українські студентські товариства у Східній Галичині кінця XIX ст.: до питання взаємодії з провінційними органами влади / Н. Ф. Мисак // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / [Гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 57 (№ 2). – С. 37 – 45.
8. Плазова Т. Суспільно-політична діяльність молодіжних об'єднань у 1894 – 1939 рр. у Західній Україні / Т. Плазова // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: [збірник наукових праць] / НАН України, Інституту народознавства, Інститут українознавства імені І. Крип'якевича, Національний університет «Львівська політехніка»; [редколегія: Я. Ісаєвич (голова) та інші]. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. – Випуск 23. – С.42 – 47.
9. Савчук Б. Студентський рух в Західній Україні у 1920 – 30-ті роки: хроніка організаційно – ідейного становлення / Б. Савчук // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / [За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця]. – Тернопіль. – 1999. – Випуск IX. – С. 54 – 58.
10. ЦДАЛ України, ф. 146, оп. 58, спр. 465, 26 арк.
11. ЦДАЛ України, ф. 309, оп. 1, од. зб. 295, 11 арк.
12. ЦДАЛ України, ф. 309, оп. 1, од. зб. 2758, 34 арк.
13. Шумський І. Західноукраїнський студентський рух національно-демократичного спрямування на початку 20-х років XX ст. / І. Шумський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / [За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця]. – Тернопіль. – 2003. – Вип. 1. – С. 107 – 111.

Васірук І.

Науковий керівник – проф. Алексієвць Л. М.

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ В УКРАЇНІ. УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Останнім часом державна еліта, уряди посткомуністичних країн Центральної та Східної Європи все більшу увагу звертають на проблеми політики пам'яті та колективної пам'яті, що пов'язано, безумовно, в першу чергу з політичними трансформаціями останнього часу, специфікою історичного розвитку країн регіону за останні роки, їх спробами розібратися зі своїм минулим, відкриттям архівів та публічним обговоренням своєї нещодавньої історії. Пам'ять формується як самим суспільством, без помітного втручання держави, так і за допомогою самої держави через її структури. Головною інституцією, що контролює “пам'ять”, є держава, яка створює власні інструменти та механізми контролю. Характерною рисою нового століття стала поступова відмова держав від політики “історичної амнезії”, замовчування конфліктних історичних питань. Більшість політиків однозначна в своїх оцінках, вони підкреслюють, що, по-перше, пам'ять про минуле має бути відновлена народом повністю, без пропусків, по-друге, в історичній пам'яті народів Європи залишилося багато трагічних подій, без принципової морально-політичної оцінки яких неможливо будувати національні держави, національну історію. У посткомуністичних країнах проблеми проведення історичної політики залишаються предметом гострої полеміки серед різних політичних сил, полярність поглядів на історичну спадщину тільки сприяє політичному протистоянню, яке, як правило, особливо відчувається напередодні передвиборчих перегонів. Дослідники підкреслюють, що конфліктна тематика та дії політиків тільки сприяють розколу національної пам'яті.

Доцільно звернути увагу на певні особливості політики національної пам'яті у зарубіжних країнах. З'явилися, а згодом набули певної тенденції до поширення спроби тлумачити головну функцію і завдання політики національної пам'яті в контексті новітніх демократичних трансформацій країн Східної Європи і Німеччини як “зведення поррахунків з минулим”. Витоки даного підходу були пов'язані з дискусіями в Німеччині щодо оцінки націонал-соціалізму, що з часом трансформувалися в дослідження і переслідування злочинів тоталітарних режимів, спонукали до визнання провини і каяття.

Незважаючи на уявну спонтанність та еволюційність процесів формування історичних наративів, у сучасних умовах держава, використовуючи засоби відповідної політики та управління, виступає впливовим суб'єктом формування національної пам'яті. Дана сфера діяльності органів влади у політичному та науковому дискурсі отримала усталену назву